

2 Klasifikace daní

Pro klasifikaci daní se používají mnohá kritéria s více či méně praktickým využitím. Základními kritérii jsou:

- dopad daně,
- vztah plátce a poplatníka,
- subjekt daně,
- objekt daně,
- šíře zachycení objektu daně,
- způsob placení daně,
- způsob výpočtu daně,
- stupeň respektu k osobní situaci poplatníka,
- stanovení hodnoty daně vzhledem k daňovému základu.

Podle dopadu daně se daně tradičně dělí na:

- daně přímé – jsou přímo vyměřeny každému poplatníkovi bezprostředně podle jeho důchodové či majetkové situace, jsou adresné, většinou přihlíží k majetkové situaci poplatníka, který je sám vypočítává a odvádí, zná jejich hodnotu; dělí se na důchodové a majetkové,
- daně nepřímé – jsou placeny a vybírány v cenách zboží, služeb apod., nezohledňují osobní situaci poplatníka, jsou neadresné; člení se na všeobecné a selektivní (akcízy).

Podle vztahu plátce a poplatníka se daně dělí na:

- daně, u kterých je plátce shodný s poplatníkem, kde tedy nedochází k přesunutí daňového břemene na jinou osobu,
- daně, u kterých není poplatník totožný s plátcem.

Podle subjektu se daně dělí do kategorií, kdy daňovým subjektem je:

- fyzická osoba,
- korporace,
- účastníci sdružení typu konsorcia,
- domácnost (plný splitting) – hlava rodiny odvádí daň za domácnost jako celek, nebo každý člen domácnosti odvádí část daně za domácnost; příjmy členů domácnosti se

sečtou a vypočte se průměr příjmů na jednoho a u každého se pak takto stanovený základ daně zdaní jemu příslušnou sazbou; částečně je možné za plný splitting považovat výpočet příjmů spolupracujících osob,

- manželé (manželský či částečný splitting) – společné zdanění manželů, které znal historicky i český právní řád; příjmy manželů se sečtou a vypočte se průměr příjmů na jednoho a u každého se pak takto stanovený základ daně zdaní jemu příslušnou sazbou.

Podle objektu se daně dělí na:

- daně důchodové – zatěžující příjmy poplatníka včetně příjmů naturálních a požitků,
- majetkové daně – uvalené na vlastnictví, držbu, nájem nebo užívání majetku, případně i na nabytí majetku či jiné transfery majetku,
- transferové daně – blízké daním majetkovým a částečně důchodovým, zatěžují převod nebo přechod vlastnictví věci,
- subjektové daně (daně z hlavy) – případ, kdy se daň platí z titulu samotné existence poplatníka,
- reálné daně (výnosové daně) – platí se z výnosu určité činnosti, pokud nepodléhají důchodové dani, většinou se odhadují na základě reálných vnějších znaků výdělečné činnosti (např. druh podnikání, počet zaměstnanců apod., také počet oken a dveří u nemovitostních daní),
- obrátové daně kaskádovité – uvalené na hrubý obrát u každého výrobce podílejícího se na zpracování každého výrobku,
- obrátové daně z přidané hodnoty – uvalené na čistý obrát nebo na obrát docilený u posledního zpracovatele,
- spotřební daně – zatěžují spotřebu určité komodity.

Podle objektu je možné členit daně rovněž na:

- daně kapitálové (postihují stav k určitému datu, typicky daň z nemovitostí placená podle stavu k 1. lednu zdaňovacího období),
- daně tokové (zjišťuje se změna množství předmětu zdanění za určité sledované období, typicky daně z příjmů).

Šíře zachycení objektu daně je kritériem, podle kterého se daně člení na:

- daně analytické – zdaňují každý příjem odděleně podle jeho zdroje,
- daně syntetické – zdaňují souhrn základů daně jednou sazbou.

Podle způsobu placení daně se daně člení na:

- daně vybírané srážkou,
- daně vybírané na základě přiznání k dani.

Podle způsobu výpočtu daně se daně dělí na:

- daně sazbové,
- daně repartiční – kontingentové, vybírané z hlavy, majetku, výnosů apod., které se vyskytovaly v minulosti; dopředu byl stanoven celkový výnos daně, který byl následně rozdělen až na jednotlivé poplatníky.

Respektování osobní situace poplatníka při ukládání daňové povinnosti rozděluje daně na:

- daně subjektové, respektující důchodovou situaci poplatníka (in personam),
- daně objektové, které důchodovou situaci ignorují (in rem).

Daně je možné členit také **podle stanovení hodnoty daně vzhledem k daňovému základu**, a to na:

- daně jednotkové – jsou stanoveny podle množství jednotek daňového základu (např. metry čtvereční pozemku),
- daně ad valorem (k hodnotě) – jsou stanoveny podle ceny zdaňovaného základu (např. hodnota pozemku v penězích).

Teoreticky si lze představit i další možnosti členění daní, a to například podle okruhu jejich platnosti (místní, centrální, nadnárodní), podle stupně závaznosti (obligatorní a fakultativní – o zavedení daně rozhoduje příslušný územní samosprávný celek) apod.

Klasifikace daní podle metodiky OECD je zajímavá především tím, že OECD řadí mezi daně i příspěvky na sociální pojištění. V tomto členění existuje mnoho podskupin, nicméně z nejobecnějšího hlediska OECD rozlišuje:

- daně z důchodů, zisků a kapitálových výnosů,
- příspěvky na sociální zabezpečení,
- daně z mezd a pracovních sil,
- daně majetkové,
- daně ze zboží a služeb,
- ostatní daně.

2.1 Soustava berní v České republice

Systémem daní a poplatků se rozumí souhrn daní a poplatků, jakož i dalších veřejnoprávních úhrad daňového charakteru, které jsou příjmem veřejných peněžních fondů. Tento systém je označován též jako daňový (berní) systém. V posledních letech je nejen v České republice možné vystopovat tendence vedoucí k zmenšení počtu samostatných daní. Příkladem je integrace daní dědické a darovací do daní z příjmů. Vedle právního významu má berní systém i svůj význam hospodářský, politický a společenský.

Soustavu berní podle platné právní úpravy v České republice tvoří:

1. Daňová soustava:

- daň z příjmů fyzických osob – přímá důchodová daň in personam,
- daň z příjmů právnických osob – přímá důchodová daň in personam,
- daň z nemovitých věcí (tvořená daní z pozemků a daní ze staveb a jednotek) – přímá majetková daň in rem,
- silniční daň – přímá majetková daň in rem,
- daň z nabytí nemovitých věcí – přímá majetková (transferová) daň in rem,
- daň z přidané hodnoty – nepřímá všeobecná spotřební daň in rem,
- daň z minerálních olejů – nepřímá selektivní spotřební daň in rem,
- daň z lihu – nepřímá selektivní spotřební daň in rem,
- daň z piva – nepřímá selektivní spotřební daň in rem,
- daň z vína a meziproductů – nepřímá selektivní spotřební daň in rem,
- daň z tabákových výrobků – nepřímá selektivní spotřební daň in rem,
- daň ze zemního plynu a některých dalších plynů – nepřímá selektivní spotřební daň in rem,
- daň z pevných paliv – nepřímá selektivní spotřební daň in rem,
- daň z elektřiny – nepřímá selektivní spotřební daň in rem;

2. Poplatková soustava:

- místní poplatky,
- správní poplatky – poplatky celostátní vybírané orgány veřejné správy,
- soudní poplatky – poplatky celostátní vybírané soudy,

- zvláštní dávky poplatkového charakteru stojící mimo katalog správních poplatků (např. ve spojitosti s užíváním dálnic a silnic),
 - zvláštní dávky poplatkového charakteru, tzv. ekologické poplatky spojené s ochranou životního prostředí;
3. **Cla** – clům nebude v této učebnici věnována další pozornost, neboť jsou tradičně řazena do samostatných publikací a vyučována ve speciálních kurzech;
 4. **Odvody**;
 5. **Pojistné** – obdobně jako cla, ani pojistné nebude v této učebnici dále rozebíráno, s ohledem na jeho tradiční řazení do práva pracovního, respektive práva sociálního zabezpečení.